

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА**

Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра політичних інститутів та процесів

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ГЕОПОЛІТИКА

**Освітня програма Політологія :
перший (бакалаврський) рівень**

Спеціальність 052 Політологія

Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки

Затверджено на засіданні кафедри
Протокол № 6 від 28 грудня 2021 року

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	Геополітика
Викладач (-і)	Дерев'янюк Сергій Миронович
Контактний телефон викладача	+38(034)259-61-46
Е-mail викладача	serhii.derevianko@pnu.edu.ua
Формат дисципліни	2.Цикл професійної підготовки 2.2. Вибіркові дисципліни 2.2.2. Дисципліни вільного вибору студента
Обсяг дисципліни	3 кредити ECTS, 90 год.
Посилання на сайт дистанційного навчання	http://www.d-learn.pu.if.ua/index.php?mod=course&action=ReviewOneCourse&id_cat=183&id_cou=1334
Консультації	Упродовж вивчення курсу щосереди з 14.00 до 16.00 год.
2. Анотація до курсу	
Навчальна дисципліна “Геополітика” є складовою освітньої програми підготовки фахівців за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти. Пропонований курс спрямований на системне вивчення основ геополітики, її теоретико-методологічних засад, специфічних понять і концепцій, які використовує світова геополітична наука у вивченні політичних взаємодій на міжнародній арені. Значна увага надається оволодінню навиками аналітичної діяльності, методиці створення аналітичних документів.	
3. Мета та цілі курсу	
Мета курсу : на основі методологічних положень політичної географії, теорії міжнародних відносин, глобалістики та інших дисциплін, а також загальнотеоретичних підходів, розкрити зміст специфічних понять і концепцій, які використовує світова геополітична наука у вивченні політичних взаємодій на міжнародній арені, ознайомити студентів з прикладним використанням виробленого геополітикою фундаментального знання про цю сферу життя. Для оволодіння навчальною дисципліною вивчаються об’єктно-предметне поле геополітики; історичні етапи формування геополітики, її основні школи, течії і парадигми; концептуальні засади дослідження геополітики; новітні методологічні напрями і течії в геополітиці; характеристики основних методів геополітичного аналізу; категоріально-понятійний апарат.	
4. Результати навчання (компетентності)	
Інтегральна компетентність Здатність розв’язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у політичній сфері, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов, із застосуванням теорій та методів політичної науки. Загальні компетентності: ЗК01.Знання предметної області та розуміння професійної діяльності. Зк02 Здатність спілкуватися іноземною мовою. ЗК05.Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології. ЗК07.Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у Спеціальні (фахові, предметні) компетентності СК01. Здатність використовувати категорійно-понятійний та аналітично-дослідницький апарат сучасної політичної науки. СК02. Здатність застосовувати політологічне мислення для розв’язання теоретичних та практичних проблем у політичній сфері на основі опанування класичної та сучасної політичної думки.	

- СКО3. Здатність описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явища у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах.
- СК04. Здатність застосовувати інструментарій нормативної та емпіричної політичної теорії, політичної методології, порівняльної та прикладної політології, міжнародних та глобальних студій у фаховій діяльності.
- СК05. Здатність аналізувати взаємодію політичних акторів та інститутів, владу та урядування, політичні системи та режими, політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування.
- СК06. Здатність аналізувати публічну політику на місцевому, національному, європейському та глобальному рівні.
- СК07. Здатність застосовувати теорії та методи прикладної політології, політичних комунікацій, спеціальних політологічних дисциплін у професійній діяльності.
- СК08. Здатність конструювати дизайн, розробляти програму та виконувати політологічні дослідження з використанням сучасних методів, технологій та інструментарію політичного аналізу.
- СК09. Здатність презентувати результати теоретичних і прикладних досліджень для фахівців та нефахівців.

Результати навчання

- РН02. Вільно спілкуватися державною та однією з іноземних мов усно і письмово у професійній діяльності.
- РН03. Вміти критично мислити у сфері професійної діяльності.
- РН07. Розуміти історію, закономірності та етапи розвитку предметної сфери політології, знати її цінності та досягнення.
- РН08. Вміти використовувати базовий категорійно-понятійний та аналітично-дослідницький апарат сучасної політичної науки.
- РН09. Вміти застосовувати політологічне мислення для розв'язання теоретичних та практичних проблем у політичній сфері на основі опанування класичної та сучасної політичної думки.
- РН10. Вміти описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явища у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах.
- РН11. Застосовувати інструментарій нормативної та емпіричної політичної теорії, політичної методології, порівняльної та прикладної політології, міжнародних та глобальних студій у фаховій діяльності.
- РН12. Вміти аналізувати взаємодію політичних акторів та інститутів, владу та урядування, політичні системи та режими, політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування.
- РН13. Вміти аналізувати публічну політику на місцевому, національному, європейському та глобальному рівні.
- РН15. Конструювати дизайн, розробляти програму та виконувати політологічні дослідження з використанням сучасних методів, технологій та інструментарію політичного аналізу.
- РН16. Презентувати результати теоретичних і прикладних досліджень фахівцям і широкій аудиторії, засобам масової інформації, експертам з інших галузей знань.

5. Організація навчання курсу

Обсяг курсу			
Вид заняття		Загальна кількість годин	
лекції		16	
семінарські заняття / практичні / лабораторні		18	
самостійна робота		56	
Ознаки курсу			
Семестр	Спеціальність	Курс	Нормативний /

		(рік навчання)	вибірковий
восьмий	Політологія	четвертий	вибірковий
Тематика курсу			
1. Геополітика як наука, ідеологія та навчальна дисципліна. 2. Предмет та методи геополітики. Співвідношення геополітики та геоeкономіки. 3. Категорії геополітики. 4. Виникнення та становлення західної геополітичної думки. 5. Поняття про геостратегію. Війна і мир у світовій політиці. 6. Проблема інтервенції, її геополітичні передумови і наслідки. 7. Проблеми формування сучасної геополітичної картини світу. 8. Європа в сучасних геополітичних концепціях. 9. Геополітичні проблеми безпеки і стабільності у світі. 10. Глобальні проблеми сучасності і геополітика. 11. Геополітичні проблеми пострадянського простору. 12. Геополітичні аспекти національного інтересу та національної безпеки України. 13. Прогнозування у світовій геополітиці.			
<i>Перелік питань для обговорення на лекції та семінарських заняттях, список літератури для підготовки до кожного заняття та завдання для самостійної роботи, перелік індивідуальних науково-дослідних завдань та вимоги до їх виконання визначені робочою навчальною програмою навчальної дисципліни та розміщені в системі дистанційного навчання</i>			
6. Система оцінювання курсу			
Загальна система оцінювання курсу	Структура розподілу балів передбачає: 1) відповіді на семінарських заняттях – 15 балів (три оцінки на дев'яти семінарських заняттях); 2) написання контрольної письмової роботи/тестування – 15 балів; 3) виконання індивідуального науково-дослідного завдання – створення та представлення аналітичної записки з обраної проблеми геополітики – 20 балів (з них 15 балів – за текст, 5 балів – за представлення) Загальна кількість – 50 балів. Підсумковий контроль – іспит (екзамен) проводиться згідно графіку навчального процесу в останній місяць семестру і передбачає написання екзаменаційної письмової роботи/тестування. Екзаменаційний білет включає 5 завдань, виконання яких вимагає від студентів: 1) виявлення розуміння сутності понять і термінів геополітики – 5 балів; 2) вміння структурувати основні явища та елементи геополітики – 10 балів; 3) знання теоретичних засад геополітики, поглядів та праць відомих учених-геополітиків – 15 балів; 4) знання конкретних проблем геополітичного розвитку світу – 20 балів. Загальна кількість – 50 балів. Сумарна кількість – 100 балів.		
Вимоги до письмової роботи	Виконання письмової роботи передбачає: 1) повторення студентами лекційного матеріалу та отриманих знань при підготовці та проведенні		

	семінарських занять, самостійного опрацювання рекомендованої літератури з питань, що виносяться на модульний контроль; 2) написання письмової роботи передбачає виконання студентами в аудиторії індивідуального завдання, що вимагає: – виявлення розуміння сутності понять і термінів – 3 бали; – вміння структурувати основні явища та елементи геополітики – 4 бали; – знання теоретичних засад, поглядів і праць відомих учених-геополітиків, конкретних проблем геополітики – 8 балів; Загальна кількість – 15 балів.
Семінарські заняття	Відповідь студента на семінарському занятті оцінюється за п'ятибальною системою за визначеними програмою навчальної дисципліни критеріями. Усна відповідь може бути доповнена наочними посібниками, зокрема, візуалізованою презентацією (обсягом 10-15 слайдів), зміст та використання якої оцінюється окремо.
Умови допуску до підсумкового контролю	Студент допускається до підсумкового контролю (за навчальним планом – екзамен) за умови повного виконання всіх видів роботи, передбачених програмою навчальної дисципліни та отримання разом 26-ти і більше балів.

7. Політика курсу

Політика вивчення навчальної дисципліни “Геополітика” передбачає набуття студентами визначених компетентностей через: аудиторну (лекції, семінарські та практичні заняття) та позааудиторну роботу (самостійне опрацювання окремих тем, підготовка до семінарських занять, виконання індивідуальних науково-дослідних завдань, використання можливостей системи дистанційного навчання, виробнича практика). У випадку відсутності студента на лекції чи семінарському занятті, отримання негативної оцінки на семінарських заняттях або ж невчасного виконання індивідуальної роботи визначений день для консультацій викладача, відпрацювання пропущених аудиторних занять, негативних оцінок та подачі індивідуальних робіт – середа, 14.00 – 16.00 год.

У випадку встановлення вияву академічної недобросовісності викладач пропонує студентові повторно виконати передбачений навчальною програмою курсу вид роботи.

8. Рекомендована література

Джерела

Бжезінський Збігнев. Велика шахівниця = The Grand Chessboard : Американська першість та її стратегічні імперативи; 3 англ. пер. О. Фешовець. Львів; Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2000. 236 с.

Вебер М. Избранные произведения / Пер. с нем. Москва : Прогресс, 1990. 805 с.

Киссинджер Г. Дипломатия; [науч. ред. А. А. Сидоров ; пер. с англ. В. В. Львова ; послесл. Г. А. Арбатова]. Москва : Ладомир, 1997. 84 с.

Киссинджер Г. Нужна ли Америке внешняя политика = Does America need a foreign policy? : К дипломатии для 21 века; Пер. с англ. под ред. В. Л. Иноземцева; Центр исслед. постиндустриального о-ва. Журнал “Свободная мысль”. Москва : Ладомир, 2002. 352 с.

Маккиндер Х. Дж. Географическая ось истории. *Полис*. 1995. № 4. С. 162–169.

- Мэхэн А. Т. Влияние морской силы на историю, 1660–1783 URL: <http://istfak.org.ua/load/2-1-0-223>
- Ратцель Фр. Народоведение (фрагменты). URL: <http://istfak.org.ua/load/2-1-0-218>
- Ратцель Фр. Политическая география. URL: <http://istfak.org.ua/load/2-1-0-219>
- Хаусхофер К. Геополитическая динамика меридианов и параллелей. URL : <http://istfak.org.ua/load/2-1-0-42>
- Хаусхофер К. Континентальный блок: Берлин-Москва-Токио. URL: <http://istfak.org.ua/load/2-1-0-43>
- Челлен Р. О политической науке, ее соотношении с другими отраслями знания и об изучении политического пространства. *Политические исследования*. 2005. № 2. С. 115–127.
- Фукуяма Френсіс. Політичний порядок і політичний занепад. *День*: щоденна укр. газета. Київ, 2014. 9 вересня (№ 166). С. 9.
- Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Угоду ратифіковано Верховною Радою України із заявою Законом України № 1678-VII від 16.09.2014 URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/984_011/page
- Ясперс К. Будущий мировой порядок Фрагмент из книги нем. Философа К. Ясперса “Истоки истории и ее цель”. *Век XX и мир*. 1990. № 9. С. 20-25.

Підручники та навчальні посібники

- Гаджиев К. С. Введение в геополитику : Учебник для вузов. Москва : Логос, 2000. 257 с.
- Гайдуков Л. Ф., Кремень В. Г., Губерський Л. В. Міжнародні відносини та зовнішня політика (1980-2000 роки) : Підручник для студ. вищ. навч. закл. Київ : Либідь, 2001. 621 с.
- Геополітика : енциклопедія : навч. посібник / За ред. чл.-кор.НАПН України, д-ра філос. наук, проф. Є. М. Суліми. Рек. МОН. Київ : Знання України, 2013. 919 с.
- Гольцов А. Г. Геополітика та політична географія : підручник. Київ : Центр учб. л-ри, 2012. 416 с.
- Дергачов В.А. Геополитика : Учеб. пособие для вузов. Киев : ВИРА-Р, 2000. 446 с.
- Дністрянський М. С. Політична географія та геополітика України : навч. посіб. Тернопіль : Навч. кн.–Богдан, 2010. 344 с. URL: <https://bohdan-books.com/upload/iblock/aba/aba2165c11e37e3358d07a83e8b10cf2.pdf>
- Європейська інтеграція: навч. посібник для студентів ВНЗ та слухачів магістерської підготовки за напрямом “Держ. управління” / Кол. авт.; за заг. ред. проф. І. А. Грицяка та Д. І. Дзвінчука. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2013. 464 с.
- Європейська інтеграція : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / С. Федонюк та ін.; за ред. С. В. Федонюка, В. Й. Лажніка. Вид. 2-е, переробл. й доповн. Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2011. 760 с.
- Європейський Союз : економіка, політика, право : енциклопедичний словник / [Андрєєва О. М. та ін. ; редкол. : В. В. Копійка (голова), О. І. Шнирков (заст. голови), В. І. Муравйов та ін.]; КНУТШ. Київ : Київський університет, 2011. 367 с.
- Історія міжнародних відносин та зовнішньої політики ХХ - початок ХХІ ст. : Навч. посіб. / В. Ф. Салабай, І. Д. Дудко, М. В. Борисенко, М. Б. Чуб ; МОНУ ; Київський нац. економ. університет ім. Вадима Гетьмана. Київ : КНЕУ, 2006. 368 с.
- Кудряченко А. І., Рудич Ф. М., Храмов В. О. Геополітика : Підручник. Київ : МАУП, 2004. 296 с.
- Мадіссон В., Шахов В. Сучасна українська геополітика : Навч. посіб. Київ : Либідь, 2003. 176 с.

Міжнародні відносини : навч. посібник для студентів гуманітар. спец. закл. вищої освіти / Г. О. Оборський, І. М. Чістякова, Г. В. Воробйова, Г. В. Озернюк, та ін. Київ : Каравела, 2019. –

Міжнародні системи і глобальний розвиток / підручник Кер. авт. колективу О. А. Коппель; за ред. Л. В. Губерського, В. А. Манжоли. Київ : Вид.-поліграф. центр “Київ. ун-т”, 2008. 606 с.

Політична географія і геополітика : навч. посіб. / За ред. Б. П. Яценка. Рек. МОН. Київ : Либідь, 2007. 255 с.

Сардачук П. Д., Сагайдак О. П. Україна в двосторонніх міжнародних відносинах (кінець ХХ – початок ХХІ століть) : навч.-ловід. посіб. Київ : Вид-во Європ. ун-ту, 2005. 328 с.

Монографії та статті

Американський президенціалізм: інститут глави держави в США у персоналіях від зародження до сьогодення. Біографічна енциклопедія / О. В. Бабкіна, С. М. Дерев’яно, М. П. Требін та ін.; за наук. ред. Н. М. Хоми. Львів : Новий Світ-2000, 2018. 372 с.

Анакіна Т. Порівняльно-правова характеристика Угоди про асоціацію та Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та Європейським Союзом. *Вісник національної академії правових наук України*. 2013. №4 (75). С.123–131.

Андрійчук О. Україна - Європа : тести на сумісність. Київ : Смолоскип, 2007. 378 с.

Андрущенко С. В. Геополітична геометрія США – ЄС – Росія – Україна. *Актуальні проблеми міжнародних відносин : зб. наук. праць*. Київ : Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т міжнар. відносин, 2009. Вип. 86. Ч. 2. С. 113–119.

Василенко С. Загальноєвропейський інтеграційний процес і сучасна геостратегія України. *Людина і політика*. 2000. № 5. С. 30–34.

Ветринський І. Концептуальні засади дослідження геополітики в умовах глобалізації. *Віче*. 2015. № 22. С. 6–10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/viche_2015_22_3

Гаврилишин Б. До ефективних суспільств. Дороговкази в майбутнє : Наукове видання. Доповідь Римському Клубові. Третє українське доповнене видання. Київ : Унів. вид-во ПУЛЬСАРИ, 2009. 248 с.

Гальчинський А. С. Україна на перехресті геополітичних інтересів. Київ : Знання України, 2002. 178 с.

Горбатенко В. “Аналіз майбутнього” та його роль в управлінні соціально-політичними процесами. *Політичний менеджмент*. 2004. № 1. С. 30–40.

Горбатенко В. Політичне прогнозування: теорія, методологія і практика. Київ : Генеза, 2006. 400 с.

Дембіцький С. Геополітичні орієнтації населення України у 2018-2020 роках: динаміка змін та сучасний стан. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг* : науково-теоретичний часопис / Ін-т соціології НАН України ; редкол.: Д. Александер, М. Алексеєв, В. Бакіров [та ін.]. Київ, 2021. № 2, квітень-червень. С. 5–23.

Дерев’яно С. М. Політико-правові засади референдумів в Україні : Монографія. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2011. 848 с.

Дерев’яно С. Ратифікація Лісабонського договору: досвід Європи для України. *Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку: Зб. наук. праць* / За ред. Ю. С. Шемшученка, І. С. Гриценка, М. Б. Бучка; упор. О.В. Кресін. Київ : Логос, 2010. С.186–189.

Дідик О. “Велика шахівниця” Збігнева Бжезінського та геополітичні орієнтири європейської України. *Українознавство : наук., гром.-політ., культ.-мист., релігійно-філософ., пед. журнал* / М-во освіти і науки, молоді та спорту України ; Нац. н.-д. ін-т українознавства та всесвітньої історії. Київ, 2013. № 1 (46). С. 248–254. № 2 (47). С. 136–141.

Дністрянський М. С. Геополітичні доктрини і підходи: критичний аналіз методології. Львів: ЛНУ, 2003. 111 с.

Дністрянський М. Україна в політико-географічному вимірі. Львів : Львівський нац. ун-т ім. І. Франка, 2000. 310 с.

Калакура Я. С. Ментальний вимір української цивілізації / Я. С. Калакура, О. О. Рафальський, М. Ю. Юрій Київ: Генеза, 2017. 560 с.

Макеєв С. Демони миру та боги війни. Київ, 1997. 508 с.

Михальченко М. Україна як нова історична реальність : запасний гравець Європи / НАНУ; Ін-т політич. і етнонаціон. досліджень. Дрогобич; Київ : Відродження, 2004. 488 с.

Паламарчук О. М. Наукові категорії геополітики і досвід аналізу геополітичного положення країни. "І" (Незалежний культурологічний часопис. Україна, Росія, Білорусь: три проекти). 2000. № 18. С. 16–31. URL: http://www.niurr.gov.ua/ukr/publishing/panoramal#2_2000; <http://www.ji.lviv.ua/n18texts/palamarczuk.htm>

Світова гібридна війна : український фронт : Монографія , За заг. ред. В. П. Горбуліна. Київ : НІСД, 2017. 496 с. URL: [file:///C:/Users/asua/AppData/Local/Temp/Rar\\$DI00.407/HW_druk_fin+site_changed.pdf](file:///C:/Users/asua/AppData/Local/Temp/Rar$DI00.407/HW_druk_fin+site_changed.pdf)

Україна в сучасному геополітичному просторі : теоретичний та прикладний аспекти : Монографія / МАУП; Ін-тут політ. і етнонаціональних досліджень НАНУ; За ред. Ф. М. Рудича; Авт.: Р. В. Балабан, О. П. Дергачов та ін. Київ : МАУП, 2002. 488 с.

Цивілізаційний вибір України: парадигма осмислення і стратегія дії : національна доповідь / ред. кол.: С. І. Пирожков, О. М. Майборода, Ю. Ж. Шайгородський та ін. ; Ін-т політ. і етнонац. досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. Київ : НАН України, 2016. 284 с. URL: http://ipiend.gov.ua/img/monograph/file/civilization_Ukraine_site_210.pdf

Шевцов А. І., Мерніков Г. І. Агресія РФ проти України як фактор геополітичних та геоекономічних змін. *Стратегічна панорама : науковий журнал* / Нац. ін-т стратегічних досліджень ; голов. ред. Горбулін В.П. ; члени редкол.: Бегма В.М., Двігун А.О., Дубов Д.В. [та ін.]. Київ, 2018. № 1. С. 20–29.

Шергін С. Геополітична ідентичність України: ретроспектива і реальність. *Зовнішні справи : науковий журнал* / М-во закордонних справ України ; Дипломатична акад. України при М-ві закордонних справ України [та ін.]. Київ, 2016. № 4. С. 9-13. (Історичні науки).

Шнирков О. І., Копійка В. В., Мурайов В. І. Україна – Європейський Союз : економіка, політика, право : Монографія. Київ : Київський університет, 2006. 268 с.

Інтернет-ресурси

Міністерство закордонних справ України [Офіційний веб-сайт]. URL: <http://mfa.gov.ua/ua>

Викладач

С. М. Дерев'янюк